

КЊИГА О РАТУ И МИРУ

Има књига које говоре о нашем сулудом рату који је почео 1991. године и који још траје у свој својој суровости и бесмислености. Читао сам неке од тих књига било да су их објављивале једна, друга или трећа зараћена страна. Њихови аутори су покушали да уђу у суштину сукоба. Међутим, најчешће су се сврстали на једну страну, баш онако како то чине бројни мас-медији код нас и у свијету. И, наравно, нијесу нашли прави одговор о суштини нашег сулудог рата па су њихови писци често постајали прави ратно-хушкачи.

Књига *Доба разума* већим својим дијелом се разликује од других. И она говори о нашој ратној драми, о рату који, на жалост, још не јењава.

Ова књига је настајала у континуитету са југословенском ратном драмом. Њени писци нијесу ни публицисти, ни историчари, ни аналитичари. Напротив, то су већином свједоци најтежег вида драме: када су заувјек губили најдраже, или када су били сами понижени. Могло би се навести доста примера као свједока IN VIVO. Због ограниченог простора навешћу само пар примјера.

”Мени су жену и дете заклали” (39).

”Кад сам га видјела - он уопште очи није имао” (44).

”Дођу по тебе дрогирани. Свашта су радили... Људе кољу тестерама” (54).

”О једном брату не знам ништа, ништа ни о његовој супрузи... не знам ни за сестру, не знам ни за зета... знам да је подлегао сестрин син у логору и знам да ми је исто тако мајка настрадала ... Знам да су неки из шире родбине бачени у Неретву, а цуно тога не знам” (57).

”Мој живот је, моментално, потпуно разрушен” (65).

Нећу више наводити тужне примјере; свака прича има исту поруку - рат је вођен на најбруталнији начин. У човјеку су двије душе - каже Гете. Једна га чини свечовјеком а друга нечовјеком. Те двије душе у човјеку су често у супротности једна са другом. У рату превагу носи Мефисто (а не Фауст) и зато су тако сурове појединачне људске драме.

Књига *Доба разума* није ни историја, нити хроника. Могла је бити краћа или више пута обимнија. Опет не би била довршена. У ствари, она инспирише нас читаоце да је размишљањем надограђујемо. Да размишљамо шта се то заиста десило - зашто се десило? Да ли се зло могло избјећи? Ко је потпалио ватру која је унесрећила многе? Тако сваки читалац ове књиге обавља институтски посао, али не у смислу анкета у којима се усмјереним питањем долази до жељеног одговора. Читаоци је надопуњавају својим информацијама, искуством и знањем.

У најзанимљивијем дијелу књиге - *Време као судбина* пема оптужби само једне стране, без обзира са ким се води разговор. Трагедија је велика код свих страна у сукобу. ”Ја сам крив што сам Србин, он је крив што је Муслиман, он је крив што је Хрват. Ја бих сада бацио ту пушку, исто и тај Муслиман - и он би је бацио. И тај Хрват” (39).

”Не осуђујем ни један народ за оно што ми се десило... Не осјећам мржњу према било којем народу ... добро и зло су чиниле одређене особе” (37).

”У овом страшном и прљавом рату - свако сваком подваљује” (31).

”Слушамо вести - и једне и друге, али само о злу. Мало кад чујем да је човјек помогао човјеку” (39).

”Сви, ама баш сви, без обзира на вјеру и националност, желе да ово стане и да оду из овог аветинског града” (31).

Размишљају, дакле, о томе да је рат престанак свих људских вриједности.

Тако се књига претвара у снажан протест против рата уопште - увијек и свуда. И, посебно, против овога нашега сулу-

дог рата. Рат разара пријатељства, породице, куће, објекте, све што је људским рукама и умом - духом стварано. Вјековима! Рат убија људе - младе, нејаке и старе. Жене и дјецу.

Зашто не рећи да је ратом разбијена њихова и наша домовина. Они понекад забораве на личну и породичну драму - али не заборављају да су осиромашени за домовину. У својој невиности остала им је нада: "Ја не бих могла замислити живјети у некој земљи да се не зове Југославија. Па нек ме убију... Ја бих прошла цијели народ и ја бих морала доћи у ту земљу што се зове Југославија" (47-49).

Овом искреном односу према домовини многи су се ругали, тврдећи да је Југославија "одвратна са својим идиотским симболима" (Политика, 26. 11. 94. - субота) и да нема ништа због чега би вриједјело да Југославија опстане. Она је нужно пропала. Читамо ових дана да је "бивша Југославија била припрема за крвопролиће" (Политика, 26. 11. 94., стр 19). То што они и данас тако мисле - не би требало никога да особито брине. Али, што своју мржњу супротстављају љубави других и што траже медијску промоцију мржње и свега што је зближавало југословенске народе у њиховом вишедеценијском заједничком животу - у првој и другој Југославији - то је већ за велику бригу. И они дојучерашњи борци за Југославију, који су због малодушности посустали - и они могу бити опасни. Зато им препоручујемо ову књигу, безграничну љубав обичних људи које је у овој књизи окупила заједничка патња. Они и данас носе Југославију у рањеном срцу. Они пате што немају домовину. Они не могу и не желе да живе у земљи која се не зове Југославија. "Па нека ме убију због тога".

На њиховој страни, ако је ријеч о научним истинама свакако је и историјска наука. И окорели противници југословенске идеје, југословенства и Југославије врло брзо су се увјерили шта су изгубили нестанком Југославије. У Југославији су сви Срби били у једној држави. Осталим народима је баш та Југославија помогла да се национално конституишу и данас стасају као самосталне државе. Југославија није, дакле, била гробница српског народа, нити тамница других југословенских народа, како је квалификују екстремни националисти.

Ова књига потврђује да је југословенска идеја дубоко уграђена у свјест људи и народа. Зато они вјерују да је југословенство наша будућност, можда животије од овог кога смо до сада имали.

Књига је протест противу свих који су припремали нашу данашњу драму, који у њој активно учествују и који се немило-срдно супротстављају свим мировним иницијативама и акцијама, а њих није мали број. Зато наша драма дуго траје - безмало колико и II свјетски рат. Има их доста код нас, још више извана, који лакше троше доларе за оружје него за побољшање живота најугроженијих. Има и таквих података. Ваља их саопштити у име мира који је основна и једина порука ове књиге, онако како је ми видимо. Има, наравно, и ријечи које штрче из наведеног контекста. Њих је више у другом и трећем дијелу књиге - који су насловљени - *Путопис по згариштима и Промишљање бесмисла*. И то се може разумјети: "Дођу понекад неке тамне уре" - пјеснички се изражава један од свједока (78), нарочито када се "сјетиш живота давног" па "замишљаш градове старе, улице, тргове, људе". Међутим, тешко је схватити цитиране ријечи Брехта "да свако говори о својој срамоти, а ја ћу о мојој" и кришом оцјењивати стање преко плота у смислу да ћу тамо доћи - када слобода дође, слобода по његовој оцјени. Умјесто приче о тим дјеловима књиге, рађе ћу говорити о оном, већем и важнијем - који нуди оптимизам ријечју и стихом: "ја могу све разумјети и могу све опростити". Али не разумијем "да више нисмо заједно; друг ми је у другој држави". (78)

Размишљајући о овој књизи, јер нас она позива на размишљање, питам се да ли се нешто прећутало да би се порука уљепшала и да ли је нешто пренаглашено у смислу от-кривања "кривца" на другој страни? Страх од пуне истине може да донесе само привремену корист.

Конечно, да кажем и ово: књига нуди пуно фактографије о њеном технолошком настанку. Све су то, наравно, битне чињенице са становишта настанка књиге, њене технологије. Такву важност немају - када је ријеч о њеном основном садржају, о порукама које носи. Зато смо и занемарили такве детаљне податке.

Ето то су прва запажања о овој књизи и њеним поводом. Они који је буду читали, вјерујемо, неће се сврставати уз једну страну. Хоћемо да вјерујемо да ће постати и заувјек остати миротворци, баш као онај несрећник који би пушку бацио, иако је у рату све изгубио. Остала му је савјест и жеља да се његова несрећа никоме, никада и нигдје не понови.

Управо зато књигу препоручујемо као поруку да рат носи несрећу, а да је мир будућност живота и трајање - овдје и свуда, сада и увјек.

Књигу је приредио Небојша Спајић са сарадницима а објављена је у фондацији Вукобрата - Београд, 1994. године.

Проф. др Зоран Лакић